Ann. XV. ROMAE, Mense Novembri MCMXII Num. XI.

VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

CONDIDIT ARISTIDES LEONORI EQUES

POSSIDET ATQUE ADMINISTRAT SOCIETAS EDITRIX ROMANA

Pretium annuae subnotationis, est:

In Italia: Libellarum **6**

ubique extra Italiam: Lib. **9** (Doll. **1,80**; Sch. **7**; M. **7**; Rubl. **4**; Coron. **9**)

ANTE SOLVENDUM ET RECTO TRAMITE MITTENDUM

AD SOCIETATEM EDITRICEM ROMANAM

ROMA — Via delle Coppelle, 35 — ROMA

SUBNOTATIO EXTRA ITALIAM FIERI POTEST:

IN RUSSIA apud **Gebethner et Wolf**, Varsaviae Polonorum, Rakewskie Przedmiescie, 15; apud **"Kronika Rodzinna"**, Varsaviae Polonorum, Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA apud **Burns and Oates**, London W., 28, Orchard Street.

IN CANADA apud **Libraire Granger Frères**, Montreal, 1699, Rue Notre-Dame

Ann. XV. ROMAE, Mense Novembri MCMXII Num. XI.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

DE STUDIIS ETYMOLOGICIS

E silicis venis abstrusus ut emicat ignis,
Sic nitet excussum vario certamine verum.
Si quando adversis igitur concurrere mentes
Resque agitare vides armis, discrimine gaude.
Cum vero hoc homines plerumque ac tempora peccent
Ut fraenum nimii abiciant extremaque tangant,
Tu caute incede, et verax sententia surget.
Quis neget ex etymis sophiae ditescere gazas?
His ego quid tribuam facilis, qua parte repugnem
Paucis expediam; ni quid te detinet, audi.
Ignotum ars isthaec pelagus, terrasque latentes
Pervasit, patuitque dies ubi nubila pridem
Nox erat, ut densis veluti cum luce maligna
Est iter in silvis, sapiens incederet anceps.
Has saepe anfractus dumetaque sedulus ipse
Vestigans, paulatim oculis lucescere verum
Atque habitus obscura novos vultusque nitentes
Induere, et quidquid prorsus discurreret exlex
Mirabar certis quaerenti occurrere normis.

Quae docuit veneranda Fides et scripta reliquit
Moses cum nondum mortali ea noscere mente
Fas erat; ut fictis etymis subvertere tentent
Quidquid divini est iuris qui prava sequuntur,
Falsosque inducant sensus, res cognita cunctis.
Ut duplex radius varios trahit usque colores
Fonte uno elicitos aliusque videtur et idem est,
Haud secus alma Fides virtus atque insita menti,
Ut specie absimiles, tamen una e lampade manant
Miro saepe modo mentis qui transvolat orbem.
Sic multis permulta sibi pugnare videntur
Quae ut se perficiunt artes, nec somnia mentis
Ex etymis sed vera trahunt, iunguntur amice.

Addo etiam haec posse effatum delere sophorum
Qui primas rerum species non sensibus ortas,
Verum animi ingenito rentur mentisque vigore,
Cum satis id constet propius quo exordia tangas,
Hoc incorporeis formis mage sensile iungi.
Nam si a principio externo res nomina ducunt,
Notio ab externo exoritur; mox sensibus acta
Mens agit interius, verax ubi surgit imago,
Et propria virtute operans, erumpit ad actus
Quos rerum natura petit, finique cohaerent;
Comparat, adiungit, removet, generalia conflat,
Sensuque incipiens per se ad sublimia surgit.
Hoc iter ad Sophiam magnus monstravit Aquinas,
Recteque edocuit cunctas per saecula gentes,
Quem nunc irrident atque inter scruta relegant.

Latius historiae poterunt sed crescere chartae.
Non secus ac varie gelidi per inane vapores
Finguntur flabris acti, vel pulvere nimbus
Obfundens campos immani turbine fertur,
Omnia sollicito motu volvuntur. Ab annis
Culmine montano avulsum fit glarea saxum,
Attritum fulva donec tenuatur arena.
Unda per occultos terrae sinuosa meatus
Interius tepefacta, novisque admixta elementis,
Multiplici virtute viget, morbosque repellit.
Sic hortis flores, dulces sic crescere fructus
Cernimus, atque herbas campis. Nihil interit unquam
Sed rerum confusa novas dant semina formas.
Adspice Caucaseas rupes, celsamque Pyrenem,
Atque Italas Alpes, veteris vestigia mundi:
Adspice saltantes damas qua lusit in undis
Pelamis, et conchae passim iacuere marinae.

Quae ad Tiberim colles vicina atque arva colebant
Concordes coiere simul: stetit inclita Roma (1)
Quae, parva in primis, sociis mox viribus aucta
Armis certavit populos dum vinceret omnes,
Legibus atque aequis regeret sibi subdita regna,
Et toto imperium felix extenderet orbe.
Duritiem tum lingua rudi quam traxerat ortu
Molliit, armorum strepitum, iurisque severum
Expressit vultum, graio conspersa lepore.
Namque ut Romani tandem post punica bella
Primum noverunt artis miracula graiae,
Hisce avide haeserunt, patriae monumenta perosi.
Pastor uti egressus silvis in amoena vireta,
Lumina fert circum cupidus nativaque saxa
Indignatus, avet flores atque insita poma.
Haec autem minimis rebusque ingentibus apta
Descripsit clades, dulces cantavit amores,
Excoluit messes nullo superabilis aevo.
Quis non indoluit fatum morientis Elisae,
Aut cano Evandrum vellentem vertice crines,
Cum gelidi amplexus corpus miserabile nati
Rumperet heu moestos imo de pectore questus?
Audin' ut e rostris rapiat mentesque animosque
Tullius immittens victricis fulmina linguae?
Non tenet insignis ridenti carmine Flaccus
Dum vitium mordens circum praecordia ludit?
Ter felix Latium propriis si viribus audax
Intactum calcasset iter! modulamine dulci
Tunc patrium cecinisset epos, simul utraque iungens
Quae natura sagax excultae subicit arti.
Floruit hic sermo donec Romana stetit res,
Barbara sed tandem patrios pertaesa penates
Aeternasque nives, italas prospexit ad oras,
Captaque gens miti caelo et ridentibus agris
Irruit ut saevus subvertens omnia nimbus.
Hic res inversae: romanum mole gravatum
Occidit imperium; fuerat quae commoda plebi
Paullatim sonuit illustres lingua per aulas,
Ac Tulli vox obticuit. Nova germina secto
Tum velut e trunco, variae subiere loquelae
Quae licet absimiles, matris tamen ora ferebant.
Quod factum Ausoniis, aliis quoque gentibus. Ergo
Quidquid privati est iuris si callidus ipse
In linguis reseces, communia multa supersunt;
Quae tibi dum monstrant quonam de stipite manant,
Intuitu facili populorum detegis ortum,
Quos profugi tenuere locos aut unde migrarunt.
O fortunatum veras cui noscere causas
Contigit, ac rerum nexus, pariterque beatum
Cui primum attonito patuere volumina Gangis!
Ille Italos Indis dextram dare iussit amicam,
Ac primum edocuit cognato sanguine iungi.
Obstupuere Itali proavos, nidumque vetustum.

(1) Cfr. Mommsen, *Storia Romana*, Vol. 1, cap. IV, pag. 46.

At si homines una scimus de stirpe creatos,
Uno e principio et linguas fateamur oportet.
Multiplici forma cur ergo has esse videmus
Gentibus in variis? Taceat sententia Mosis,
Aut homines una prognatos stirpe negetur.
Nil medium haec inter. Verborum solvere nexus,
Suffixa auferre ut radix nudata supersit
Tentatum: at, studiis contracto in limite clausis,
Paucorum tantum patuit communis origo.
Quis tandem claustra abrupit? quis acumine mentis
Immensum tentavit opus, longoque labore
Victor perfecit? Tanti cui gloria facti?
Plaudite vos Itali, vester nam maximus ille,
Qui orbem complexus, verum pervenit ad istud,
- Una hominum genesis, genesis sic una loquelae. -

Si lucem sibi suppeditant viresque vicissim
Artes, cur non hanc teneas, magnamque salutes?
Dummodo pars totum non haec sibi vindicet, atque
Hauriat ingenuas formas, artemque loquendi.
Excoriet Balatro curtetque vocabula, parva
Dissecet in frusta enudans elementa; quid inde?
Vultne ideo urbanus recteque latinus haberi?
Ut qui elementa catus novit, queis corpora constant,
Atque ea dividere edoctus, contendat Apelli
Pictor, seque ausit sculptor conferre Canovae.
Verum opera istorum gentes mirantur, et illi
Debita pro meritis risus et sibila merces.
Non tibi litterulae fandi praebere colorem,
Non animum poterunt: veneresque merique lepores
Hinc penitus distant. Longas absumere noctes
Scriptorum in libris opus est; mox condere mente
Optima quae visa; in proprium convertere succum
Delicias et opes linguae. Tum copia rerum
Non deerit menti, non rebus forma vigorque.
Haec alte insideant animo: nescire sagacem
Hanc artem, fateor, pudor est, licet optima promas;
Turpius at multo hanc recte callere, et agrestem
Prodere se scriptis. Tu solers elige partem
Quae prosit vitae, pulchroque cohaereat apta,
Haud tamen ut temnas aliam durusque repellas.
Cur, veteres laudans, methodisque prioribus instans,
Omnia despiciam nostrum quae protulit aevum?
Lege trahar caeca, rerumque in cortice ludam,
Cum mihi forte datum causas tentare latentes?
Hanc tutam sectare viam, lucemque secutus
More apis huc illuc volita melioraque suge.

Auximi.

Paulus Recanatesi.

. . . . Errat longe, mea quidem sententia,
Qui imperium credat latius esse, aut stabilius
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.

Terent., *Adelphi* a. I, sc. I.

Permixta hinc fossor [illegible] ab alta
Fragmina silvarum, versosque in saxa natantes.
Aestuat interius media inter viscera terrae
Ignis, et impatiens angusto carcere claudi,
Infremit, attollit montes, magnoque boatu,
Qua data porta, ruit, superasque erumpit ad auras.
Tunc vastas dat humus rimas, et sedibus imis
Undantes flammas, avulsaque viscera montis
Subiectat glomerans, densus furit aethere nimbus.
Faucibus interea sulphur piceumque bitumen
Decurrit fervens, messes arbustaque late
Intereunt, fugere ferae, diffugit et expes
Cum teneris natis, dulcique uxore colonus,
Et procul aspectans, vastatis horruit arvis.
Quid moles referam medias quas extruit undis
Polypus, ut fluctu emergant, utque insula ponto
Marmorea assurgat, ventura ut denique saeclo
[illegible] palmis aloe praecingat amara?
Has mergique larique domus, haec dissita mundo
Regna tenent, volitantque leves, ac caerula late
Lustrant; dum sola ad cautes, ubi frangitur aestus,
Ardea consedit, praedam si obiecerit aequor.
Ipsa etiam gemino mundi ruit impete moles.
[illegible] annus,
Hic lux [illegible] in noctibus umbrae.
Hic [illegible] flumine pontus,
[illegible], [illegible], resorbet,
Quid cum per saecula [illegible] Arctos
Contingat [illegible] sidera caelo
Delabi, et [illegible] ponti?
Forsitan adveniet tempus cum semina flammae,
Quae tellus [illegible] fovet, restincta quiescent,
Latius extremos [illegible] queis cingitur orbis
[illegible] non ubera glebae
Tunc ager [illegible] gravidis flavescet aristis,
Sed [illegible] deducta sopore,
Inde hominum pecudumque genus, pictaeque volucres
[illegible] migrare catervis
Usque coloratos ardens qua Sirius Indos
Torret, et aestiferum sol spicula torquet ad Austrum.

Nec rerum sese hisce tenet mutabilis ordo.
Evigilans libris, nigris dum contegit alis
Nox terram, [illegible] putans quae labilis aetas
Gentibus afferat, sapiens meditatur; et olim
Armipotens, clamat, Carthago atque aemula Romae
Inclita fulgebas; [illegible] nunc syrtibus horrens
Adspicit [illegible] surgens ex aequore Titan!
Quo Galli [illegible]? Quo sanguine creti
Normanno, turbaeque ferox quas Attila duxit?
[illegible] tumidus fluctus, vix Phoebe incanduit, imo
Mergitur in ponto non evasurus ad auras,
Sic populi assurgunt, florent, pereuntque vicissim:
Haec data lex rebus, nedum consistere possint
Aeternum linguae; vario nam tempore cunctae
Frigescunt, senioque cadunt, et fragmina rursus
Paullatim in linguas alias conversa resurgunt.
O ubinam Gangis viriles audita per oras;
Et data palmiferae cui quondam oracula Memphis,
Pinguia quae Nilus septemfluus irrigat arva?
O ubinam tenues numeri queis Attica tellus
Pectora permulsit? Quoties dum navita fluctus
Scinderet Aegeos huic lumina fixit ab undis
Magna movens animo famae monumenta vetustae!
Argolicos quoties percurrens advena campos
Saltusque, et colles, discretaque caerula terris,
Quae loca perdulces olim coluere Camoenae,
Constitit, et blandas charites, ac gentis honorem
Flexanima ingemuit dudum cecidisse loquela!
Nec latiae melior linguae fortuna fuisset,
Languentem senio ni demum sedula nutrix
Fovisset, sacris adsciscens cantibus usum.

Qui primi Italiae populi, qua parte migrantes
Appulerint; secum quas quisque adduxerit artes
Docti contendunt et adhuc sub iudice lis est.
Tempore diverso, diverso e litore gentes,
Id constat, magnis huc advenisse catervis,
Arcades, Oetaeos, mixtos cum stirpe Pelasga (1)
Tirrenos, Umbros, Saxosis Caucasus arvis
Miserat Hetruscos armis atque artibus inter
Ausonidas primos; Ario gens sanguine nata
Ex Asia Europae multas diffusa per oras,
Sese illis iunxit, pulchroque insedit in agro
Hetruriam subter geminum qui vergit ad aequor.
Et populis mixta indigenis pars quaeque tenebat
Quos dederat fortuna locos vel ceperat armis.
Istorum lingua invaluit, sed mixta alienis
Quae secum attulerant longa regione viarum.
Verbis atque aliis, quorum iam creverat usus
Urbibus Ausoniis ignota ab origine vectis.
Quae nunc arcanis signis insculpta videntur,
Doctorumque hominum sapientia nulla recludit.
Sic modo Tarpeia qui haud longe ab rupe repertus
Cippus, quem multi tumulum dixere Quirini.

O nimis Italiae felicia tempora priscae,
Oppida et antiquo longum regnata Latino!
Roma potens armis nondum subiecerat orbem:
Nondum captivos peregrino e litore reges
Victor ovans egerat, sed late inculta per arva
Carpebant vaccae septem de collibus herbas;
Et calamos inter deserti ad flumina Tibris
Rarus oberrabat funda piscator et unco.
Nondum securos turbarant classica campos:
Quae loca messorum cantus, et agrestis avena
Implevere diu. Mites sub paupere tecto
Tunc mores, simplex victus, tenuisque supellex.
Qua pecudes inter vigilant de nocte molossi
Ducebant somnos, tristisque oblivia vitae.

Sic tum res Italum donec cum gente Sabella
Antiqui Ramnes Thuscaque, ut fama vagatur,

(1) Cfr. TROMBETTI, *Sulla parentela della lingua etrusca*, pag. [illegible]

sicut imperium est actus rationis quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi ergo proprie competit orare cui convenit rationem habere, et superiorem, quem deprecari possit. Homo autem et ratione pollet, superioremque habet ».

c) Oratio communis et singularis, vocalis et mentalis est. Communis quidem oratio est quae per ministros Ecclesiae in persona totius fidelis populi Deo offertur; singularis vero est quae offertur a singulari sive pro se, sive pro aliis. Mentalis oratio dicitur, si mens orantis, sine verbis, sed per solam contemplationem in Deum ascendit; vocalis vero, si orationi mentali vox adiungitur. Vocalis oratio « non profertur ad hoc quod aliquid ignotum Deo manifestetur, sed ad hoc quod mens orantis vel aliorum excitetur in Deum ».

d) Oratio, quasi *oris ratio,* definitur, vel petitio quaedam, vel ascensus mentis in Deum, vel petitio decentium a Deo. Ne obliviscaris tamen Angelici verba scribentis: « Oratio non porrigitur Deo, ut ipsum flectamus, sed ut in nobis ipsis fiduciam excitemus postulandi; quae quidem praecipue excitatur in nobis considerando eius charitatem ad nos, qua bonum nostrum vult ». (1)

Reginaldus Fei O. P.

(1, Ib. a, 9. Cf. etiam a. 12.

CAROLUS MICHAËL DE L'ÉPÉE

surdo-mutorum paedagogus

Quum hoc anno ducentesimus redeat dies anniversarius a nativitate celeberrimi huius viri, insignis surdo-mutorum benefactoris, operae pretium erit de eodem breviter verba facere.

In lucem editus est Carolus Michaël die XXIV mens. Novembris a. MDCCXII in urbe Versalia *(Versailles)*, eiusque parentes fuerunt Carolus Franciscus, aedium regiarum architectus ordinarius, et Francisca Margarita Varignon. Domus in qua natus est aream occupabat, ubi nunc surgit Hospitium, situm ad angulum viae *Bourbon* alteriusque viae, quam gratus civium animus ab ipso Abbate de l'Epée appellatam esse voluit.

Pater eius, vir doctrina et virtute praeditus, multam impendit curam in filii educationem, quem primis litterarum elementis ipse erudivit. Mature autem in iuvene vocatio ad statum ecclesiasticum apparuit, quod pater animadvertens aegre tulit, ut quem cuperet causis forensibus addictum. Cessit tamen enixis filii precibus, qui, absolutis studiis, in dioecesi Trecensi sacerdotio auctus est, et parochiam ibidem administravit. Infeliciter tamen accidit ut, Iansenistarum artibus seductus, perniciosae huic sectae aliquamdiu faveret. Quare Lutetiam reversus, quum subscribere nollet formularium ab Alexandro VII Clero gallicano praescriptum, ab Archiepiscopo Parisiensi nec ad excipiendas sacras confessiones, nec ad praedicandum Dei verbum admissus est. Paruit tamen archiepiscopi mandato, et ad meliores paulatim sensus conversus est, ita ut errasse potius visus sit per inconsiderantiam, quam per animi indocilitatem atque obstinationem. Ceterum hanc ille labem, ex incauta Iansenistarum frequentatione contractam, ardenti mox caritate abstersit.

Unum supra quadragesimum expleverat annum sacerdos de l'Epée, quum ex improviso casu via patefieret, quam ei divina Providentia praeparaverat, et quam sequendo immortale nomen ipse sibi comparavit. Adierat forte domum matris familias quacum erat ei colloquendum. Hanc dum exspectaret, duas eius filias, quae in conclavi aderant, salutavit et alloqui coepit. Quum nihil illae responderent nec eum audisse viderentur, id miratus est primum; mox tamen a superveniente et dolente matre cognovit, eas ab ipsa nativitate surdas fuisse ac mutas. Accepit etiam, easdem habuisse institutorem, nuper defunctum, qui earum educationem aggressus esset, ostensis certis quibusdam imaginibus in charta impressis, exiguo tamen fructu. Misertus sacerdos duarum puellarum ac divina simul inspiratione motus, statim apud se constituit harum misellarum aliorumque eodem malo laborantium educationi prospicere, eumque in finem rationes omnes investigavit, quae ad institutionem surdo-mutorum aptiores esse viderentur.

Reiecta methodo per imagines, quam nimis angustam esse intelligebat, signa adhibuit manualia, ad quae instinctu quodam naturali confugimus si quid peregrino, cuius linguam ignoremus, notum facere velimus. Hanc artem sacerdos noster didicit a Ioanne Paulo Bonet, hispano, qui ea de re librum ediderat anno MDCXX. Perfecit tamen alphabetum ab Hispano excogitatum, dum ad litteras formandas, non geminam, ut ille, manum, sed unam tantum adhiberet, uti et hodiernus fert usus; additis aliis signis, quae res indicarent supra sensus positas. Cui manuali alphabeto hoc magnum inest commodum, quod similitudinem habet cum characteribus typographicis, ita ut omnibus inserviat linguis, quae iisdem litteris utuntur ac sermo gallicus aut latinus. His etiam signis, absente luce, colloquium instituitur, dum alter colloquentium in alterius manu litteras et verba digitis efformat.

Curas suas sacerdos De l'Epée pauperibus potissimum alumnis dicatas voluit, quum ditibus, ut aiebat, non deessent institutores. Erant generatim septuaginta vel octoginta numero, quos in humili domo bis in hebdomada excipiebat. Parce admodum victitabat, ut necessitatibus discipulorum subveniret, trita vestitus toga talari, nec inter frigora etiam maxima cubiculo utens calefacto. Diebus feriatis, puerilem illam turbam, solebat in hortum deducere, situm in Monte Martyrum, ubi eum conspiceres modo ludis puerorum interesse, modo eorum perficere educationem, narratis factis quae aut pietatem aut animi recreationem alerent. Ibi quoque

DEVOTIONIS ET ORATIONIS CONCEPTUS

Angelicus Praeceptor de occasionalibus Devotionis impedimentis sermonem habens, sapienter animadvertit (1): « Scientia et quidquid aliud ad magnitudinem pertinet occasio est quod homo confidat de seipso; et ideo non totaliter se Deo tradat. Et inde est quod huiusmodi quandoque occasionaliter devotionem impediunt; et in simplicibus et mulieribus devotio abundat, elationem comprimendo. Si tamen scientiam et quamcumque aliam perfectionem homo perfecte Deo subdat, ex hoc ipso devotio augetur ».

[illegible], verbis Angelici designatur; propter [illegible] scientiae nomen in superbiam elata, [illegible] est, ipsamque religionem superstitionem appellat, ipsisque Religionis praecipuis actibus, qui Devotio et Oratio dicuntur, superstitionis crimen imponit.

Angelico Magistro duce, contra ea quae ignorant blasphemantes, *Devotionis* atque *Orationis* conceptum investigabimus.

***

Asseritur a materialistis et incredulis, devotionis [illegible] esse passibilem esse, ipsamque devotionem [illegible] sensibilem, pertinereque devotioni [illegible] tristitia angi, atque in ea tristitiam principem obtinere locum.

Assertionem huiusmodi falsitate redolere, paucis ostendemus. Causa extrinseca necnon principalis Devotionis, Deus est, quem S. Ambrosius recte fatetur: (2) « Deus quos dignatur vocat, et quem vult *religiosum* facit, et si voluisset, Samaritanos ex *indevotis* devotos fecisset ». Causa devotionis intrinseca, nonnisi triplex esse potest; videlicet, meditatio *sive* contemplatio Divinae Bonitatis divinorumque Beneficiorum, vel meditatio defectuum, ex quibus homo indiget ut Deo innitatur, vel ipsa Charitas. Devotio enim, uti statim notum fiet, « est quidam voluntatis actus ad hoc quod homo prompte se tradat ad divinum obsequium. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua consideratione procedit, eo quod bonum intellectum est obiectum voluntatis ». Charitas similiter devotionis causa est, quia « ex amore aliquis redditur promptus ad deserviendum amico ».

Iamvero, quum Devotio ex intellectus meditatione necnon ex voluntatis amore originem ducat, quumque utraque facultas, atque earumdem facultatum actiones spirituales sint, quomodo asseri potest, devotionem rem prorsus sensibilem esse?

Denique, tristitia in devotione non obtinet principem locum. Nam devotio « spiritualem laetitiam mentis causat » quum ex divinae Bonitatis meditatione oriatur; ex qua meditatione delectatio sequitur. Si quandoque in ea tristitiae locus est, uti dum homo defectus proprios considerat, tristitia haec tamen « secundum Deum » vocanda est, quia « ex quadam affectus teneritudine » provenit, devotaeque personae lacrymant « sicut solent homines lacrymari ex pietatis affectu, quum recuperant filios, vel caros amicos quos existimaverant se perdidisse ». (1).

Alius est devotionis conceptus penes catholicos theologos. *a)* Devotio, secundum nominis etymologiam, a devovendo derivatur, devotique dicuntur, qui « seipsos quodammodo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant »; propter quod — prosequitur Angelicus — (2) et olim apud gentiles devoti dicebantur qui seipsos idolis devovebant in mortem pro sui salute exercitus.

b) Devotio religionis virtutis actus est, quia « operari ea quae pertinent ad divinum cultum, seu famulatum, pertinet proprie ad religionem... Unde etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiusmodi exequenda, quod est esse devotum ».

c) Devotio definiri potest: « Voluntas prompte tradendi se ad ea quae pertinent ad Dei famulatum »; in quem sensum legitur. (*Ex*. 35, 20-21): « Multitudo filiorum Israel... obtulerunt mente promptissima atque devota primitias Domino ».

***

Alius inter praecipuos interioresque religionis actus, est oratio. « Nihil — ait Ecclesiastes (I, 10) — sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce! hoc recens est; iam enim praecessit in saeculis quae fuerunt ante nos » ideoque nil mirandum, si qui errores qui olim penes antiquos circa orationem viguerunt, penes modernos inveniantur. Vanum esse orare, nonnulli proclamant vel quia res humanae non reguntur divina providentia, vel quia « omnia in rebus humanis ex necessitate contingunt, sive ex immutabilitate divinae providentiae, sive ex necessitate stellarum, sive ex connexione causarum ». Alia ex parte, errant alii dum putant, res humanas divina quidem providentia regi, nec provenire ex necessitate, sed dispositionem divinae providentiae variabilem esse, et orationibus et aliis quae ad divinum cultum pertinent dispositionem divinae providentiae immutari.

Penes catholicos theologos Orationis conceptus huiusmodi est:

a) Oratio religionis virtutis actus est, quia, ait Angelicus, (3) « ad religionem proprie pertinet reverentiam et honorem Deo exhibere; et ideo omnia illa per quae Deo reverentia exhibetur pertinent ad religionem. Per orationem autem homo Deo reverentiam exhibet, in quantum scilicet ei se subiicit, et profitetur orando se eo indigere sicut auctore suorum bonorum ».

b) Orare proprium hominis est, quia « oratio est actus rationis, per quem aliquis superiorem deprecatur;

(1) 2-2ae q. 82. a. 3. ad 3.
(2) *Comm. in Luc.* l. VII c. 9.

(1) S. Th. 2-2ae 82. a. 4. et ad 3.
(2) S. Th. ib. a. 1.
(3) Ib. q. 83. a. 3.

Sunt officinatores passim, sunt etiam agrestes, quibus est saepe mos, uti videri potest, pugnis certare et calcibus. En breviter certaminis summula.

Humi per ordinem octo vel decem, ex ludentium numero, exigua foramina in orbem perfodiuntur, dum ex industria quisque certatim foramen sibi aptius eligit. Curant enim singuli et maximo equidem studio, ne nimis sit commodum obviumque ad pilam recipiendam quum fuerit iacta, ut talus in alea mittitur.

Circa autem haec foramina, ut plerumque solet «Urbem latior amplecti murus» agger lapidibus adstruitur, ne pila, manibus missa, ultra irrequieta discurrat et praetergrediatur.

Is tamen qui princeps merito est sortitus, pilam arte mittit, ne unquam in suum introeat foramen. Vix pila fatalis cecidit, haeretque, tunc omnes hinc inde rapide dilabuntur, illo modo excepto, in cuius foramine pila ingressa restitit. Hic citissime, quoad eius fieri potest, pilam arripit atque in eum immittit, cui obvius est et proximus. Quam apte: «Missa fugientia terga pila tundit!»

Cave ne frustra. Namque si in alea inferior eris, in poenae signum dedecorisque, lapillo notaberis, qui in tuo foramine conditur! In hoc enim tota est ludendi sapientia, ne fere fallar, namque «omnis in hac certam[illegible] salutem», eique quoque maxima gloria [illegible], qui rapidus, nullaque temporis interposita mora, pilam manibus arripere, socium propiorem signare, eumque secure percutere. Qui vero impune in socios iecerit pilam, ut superius notavi, inferior dicitur in certamine, lapillumque damnatur in foramine suo deponere. Hic nihil doli aut proditiones valent.

At, at, me aliquantisper errasse fateor. Et in hoc enim ludorum genere adest «dolis instructus et arte Pelasga». Meam tamen sententiam commodius enucleabo. Haud deest aliquando qui amiculo perdenti opem ferat auxiliumque, si pila iam eius in foramen saepius intravit, atque in eiicienda pila plus aequo erravit. Tunc ne cito hic ad sextum fatalemque lapillum percurrat, adest qui sibi quaeritat oculis ac voce ut et ultro pila donetur, et suo marte atque periculo eam denuo in alios iaciat. Fervet sic ludus; namque omnes ob novam certaminis speciem, pertimescere, huc illuc cursitare, timidosque oculos intendere quo pila mittatur, neque ex improviso velut inter hostes conclusus ab hoc vel ab illo feriatur. Sic videbis hic in condensiorem globum ludentes se se conferre, repente postea iterum dilabi, huc atque illuc diffundi, atque ita certamen producitur sortesque in melius convertuntur. Expleto tandem lusu profligatoque, quum quis sextum lapillum in alea meruit, ad poenam venitur. Moenia, seu quo melius dicam, lapides, quibus foramina quodammodo defendebantur, cum omnibus lapillis, in aggerem adstruuntur, et inferior omnia per quam rapide manibus tollere debet, dum socii eum alapis pugnisque certatim percutiunt. Sic saepe in segetes camposque tempestas irruit.

Vae! illi, si vel parvulus lapillus imprudenter remanserit! At est quoque exclamandum: «Est etiam miseris pietas! et in *ludo probatur!*» Namque haud raro animos puerorum ad humanitatem compositos laudabis, qui laeti tantummodo victoriae, prohibent concorditer, ne qui ad foraminis [illegible] damnatur vel leviter quidem aliquam poenam luat. Iuvat admodum pueros adsuescere ad mansuetudinem excercendam probosque mores.

SUBALPINUS.

PAROEMIAE SIVE ADAGIA

Qualis homo, talis oratio.

Seneca in epistola, quam scripsit ad Lucilium (lib. II): «Apud Graecos — inquit — in proverbium cessit: «Talis hominibus fuit oratio, qualis vita». Graecum id proverbium exstat apud Aristidem in secunda rhetorices adversus Platonem defensione, verba quae latine sic facile redduntur: «Non dissonat autem ab iis adagium, quod dicunt, cuiusmodi sint mores, eiusmodi et orationem esse; ac rursus, qualis sit oratio, talem item esse mores». — Ad eamdem facit sententiam quod inter Solonis apophthegmata commemorat Diogenes Laertius, id est orationem factorum esse simulacrum. Persius (*Sat.* V), sententiam hanc allegoria texit, quum ait:

Pulsu dignoscere cautus,
Quid solidum crepet et pictae tectoria linguae.

Nimirum innuens haud aliter animum hominis ex oratione spectari, quam vasa dignoscuntur crepitu quem digito pulsa reddunt.

Idem in *Sat.* III:

Sonat vitium percussa, maligne
Respondet, viridi non cocta fidelia limo.

Idque proverbii non solum locum habet, quum improbum aut probum virum arguit oratio, verum etiam cum ex stylo perpendimus ingenium uniuscuiusque, omnemque mentis habitum ex ipsa dictionis ratione coniectamus. Etenim tumidi stylus turgidus; abiecti, humilis, exsanguis; asperi, scaber; amarulenti, tristis ac maledicus; deliciis affluentis, picturatus ac dissolutus. Breviter, omne vitae simulacrum, omnis animi vis, in oratione, perinde ut in speculo, repraesentatur, ac vel intima pectoris arcanis quibusdam vestigiis deprehenduntur. Huc pertinet quod Socrates apud Platonem iubet loqui Charmidem ut eum videat; nimirum hominem ex

cum iisdem ad frugalem mensam assidebat, ad quam subinde amicos, suosque institutionis patronos invitabat.

Aemulos habuit et adversarios optimus ille vir, et per plura decennia, ob pristinos suos errores, nihil subsidii a publica auctoritate consecutus est. At postquam regina Maria Antonia cum fratre suo imperatore Iosepho II scholam illam anno MDCCLXXVII invisisset, res in melius mutatae fuerunt. Nam a Ludovico XVI sancitum est decretum, quo magni huius viri institutum sub regia protectione positum est. Praeterea in usum [illegible] donatae fuerunt veteres Caelestinorum aedes, assignata etiam donatione annua libellarum trium [illegible], et quadringentarum. Plures tandem Antistites, [illegible] archiepiscopus Turonensis et Nuncius Apostolicus [illegible] senis domicilium et scholas sua [illegible] honestaverunt. His tamen honoribus et beneficiis [illegible] ille potuit, qui anno MDCCLXXXIX, [illegible] e vivis excessit, et in ecclesia S. Rochi sepultus est.

Memoria gloriosi huius viri tamdiu superstes erit, [illegible] in honore erit virtus eximie culta. Surdo-muti [illegible] veluti praecipuum magistrum [illegible] ac diligere nunquam [illegible] rerum perturbatio, quae [illegible] populorum admiratione dignum, [illegible] et tandem [illegible] decrevit.

FRANCISCUS XAV. REUSS.

LUSUS POETICI

([illegible] indulget [illegible] qui divisit [illegible].)

[illegible]

Sunt gazae vani mendacia splendida fuci
Quae fugiunt celeri nec reditura pede.

II.

(Auctor, sub finem scholae, discipulis Consentini lycei per feriarum tempus his subitis et fortuitis versibus omnia laeta precatur.)

Linquitis tandem modo feriati
Haec loca, et clathris rigidis soluti,
Alites tamquam fugitis per urbis
Culmina gratae.

Namque sectari Stygiis ab oris
Desiit monstrum, celerique gressu
Aërem purum fugiens tenebras
Tendit ad imas.

Hinc iuvat pulso gelido pavore,
Frondibus cinctos per opaca Sylvae,
Alta qua pinus spatians dat umbram,
Currere laetos.

Ite: dum aestivus coquit arva Phoebus,
Voce et ingrata crepitant cicadae:
Ite: splendescat iuvenilis usque
Vultibus ardor.

Ite quo pergit iuvenilis aetas,
Ite quo ludi rapiunt honesti;
At procul curas animo severas
Pellite vestro.

Dulce enim, missis studiis, quietem
Carpere et somno dare membra laxa:
Dulce distendi prope [illegible]
Gramine in [illegible].

Gaudiis vero in mediis iocisque
Ne cadat vobis animo magistri
Nomen et vultus, vigil et docendi
Cura benigna.

M. GA[illegible]

LUDI PUERORUM APUD ITALOS

Pila ad foramina.

Est in more positum apud Subalpinos [illegible] dorum genus, cui est nomen inditum: [illegible] mina; seu potius vulgo *A bala busa.*

Sunt octo saepe vel decem et amplius [illegible] alacres, iuventute calentes et sanguine, (ut [illegible] apti lusibus anni) ludere exoptant, [illegible] habenis itemque fragoribus. Nil aptius [illegible] quam lusus de quo hic loquimur. Simplex [illegible] dicus, haud elegantiores pueros ambit, imo [illegible] *modestus occupat obscuri speciem.*

VATICANA PICTURA MURALIS

DE CRUCIS APPARITIONE CONSTANTINO IMPERATORI

Muralem tabulam lectorum oculis subiicimus in Vaticana aula quoque pictam, quae Constantini, Romanorum Imperatoris cognomine Magni, gesta referens, *Costantini* vulgo appellatur. Haec tabula visum Crucis repraesentat, qua veluti ductrice Helenae filius sibi suisque militibus stimulos addidit ad bellum gerendum. A Raphaële Urbinate primis lineis designata, penicillo optima ratione reddita et ipsa est a Iulio Romano, Sanctii discipulo, cui peculiariter tribuenda esse creditur pumilionis illa addita figura ad dexterum intuentis latum posita, in qua effigiem Gradassi cuiusdam Berrettai Nursini, suis temporibus iocorum festivitate celebratissimi, plures recognoverunt.

Nescimus vero utrum Raphaëli an Iulio debeatur scaena picturae extrema, in qua nonnulla Romana monumenta adumbrata sunt, ut Hadriani moles et Augusti mausoleum; ex quibus facile deduci licet auctorem Nicephori narrationem sequutum esse, scribentis, Constantino signum Crucis apud Romam apparuisse.

Aliter Eusebius, cuius verbis maior videtur habenda fides. Qui quidem quamvis docuisset ter Crucis signum in caelis Constantino commonstratum, non Romae monuit, dum contra Maxentium bellum gerit, sed in Galliis, quum adhuc de ancipiti expeditione penderet animo, caelesti ac divina visione illa dignatum esse, qua confirmatus et animo incensus ad tantum facinus aggrediendum viriliter sese accinxerit. De quibus — pergit Eusebius, (1) — «si quis forte alius dixisset, non tam facile hominibus potuisset persuaderi. Verum quum Imperator ipse victor nobis ipsis qui hanc historiam literis persequimur, longo tempore post, quum notitia eramus et familiari colloquio ab eo dignati, narraret et sermonem iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit quin sit rei ita commemoratae fides omnino adhibenda; praesertim cum tempus postea consequutum ratum orationi testimonium dederit?»

Neque inutile erit Prudentii quoque testimonium afferre, qui ita canebat: (2)

Hoc signo invictus transmissus Alpibus ultor
Servitium solvit miserabile Constantinus,
Cum te pestifera premeret Maxentius aula.

Et paulo inferius: (3)

Testis Christicolae Ducis adventantis ad Urbem
Milvius exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Praecipitans, quaenam victricia viderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera vindex
Praetulerit, quali radiarint stemmata pila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita cristis.

(1) Euseb., *De vita Constantini*, l. I, c. XXII.
(2) *Contra Symmachum*, lib. I, 467-69.
(3) Ibid., v. 483 et seqq.

oratione [illegible]. Idem in *Gorgia* negat se nosse Archelaum, Perdicae filium, quod nunquam cum eo venerit in colloquium. At vulgo praedicant se nosse hominem, quem viderint tantum, [illegible] hominis non perspiciatur, nisi ex oratione.

[illegible] pelliculam se continere.

[illegible] proverbium esse admonet, quo ve[illegible], [illegible] sortis nostrae, maiora conari quam pro [illegible] facultate; idque inde sumptum putat [illegible] in pellibus, hoc est pelliceis [illegible]. Sed rectius ab aliis refertur [illegible] Cumanum, quem apologi fabu[illegible] esse [illegible]; verum eam illi [illegible] omnium [illegible] aliena suppositiaque exutus pelle, fustibus [illegible]. Neque absurde quis ad Cleo[illegible] referat, qui ex byrsopola, hoc [illegible] exercitus ductor, fortuna fa[illegible] reportavit, capta Pylo, suam ipsius [illegible] spoliavit, atque ad eum modum ad [illegible]; tandem per alium ele[illegible] poenas dedit, quod non in [illegible]. Hic inducitur in Aristo[illegible], cui titulus *Equites*, neque non [illegible] ab eodem poeta.

[illegible] videtur allusisse Plautus, quum [illegible] et iactabundum finxit elephan[illegible], uno; sive quod stolidum si[illegible] quod maiora, quam pro facultate, [illegible]

[illegible] *in propria non pelle quiessem.*

[illegible], qui, Ciconiis e[illegible], ut venti [illegible]; deinde ad pri[illegible] reductus [illegible]

[illegible] *mmento* [illegible]

[illegible] in *Epistolis*: «Sapientem undique [illegible] intra [illegible] cogunt». Ac citra [illegible]:

[illegible] bene vivit et intra [illegible] debet quisque manere suam.

[illegible] lippis et tonsoribus.

[illegible] vulgi abierant, omnibus ton[illegible] lippis [illegible], propterea quod [illegible] consessibus omnes rumores narrari consueverunt. Quod indicat [illegible] in *Pluto*, Terentius in *Antipho* et Hor[illegible] tonstrina habet:

Gaudent ubi vertice [illegible]
Garrula securi narrare pericula na[illegible]

Idem in *Sermonibus*:

Omnibus et lippis notum et tons[illegible]

ubi proverbium explicuit, signific[illegible] iactatam. Nam lippi in tonsorum offic[illegible] expetentes remedium oculorum.

De tonsorum garrulitate compl[illegible] recenset Plutarchus in libello [illegible] *tili loquacitate*; quorum unum refer[illegible] «Quum aliquando — ait — in to[illegible] esset de Dionysio, diceretur que tyr[illegible] adamantinam esse et inexpugnabile[illegible] sor: «Haeccine, inquit, loqui vos de [illegible] cuius iugulo ego subinde teneo novac[illegible] dictum simulatque Dionysius rescie[illegible] in crucem sustulit atque ita, quod ait Pl[illegible] per iugulum rediere in auctorem».

Ut autem tonsorum genus [illegible] sit, id existimat esse in causa quod [illegible] [illegible] quique conveniunt [illegible] quorum assiduo convictu garrul[illegible] cluntur et ipsi.

Non videmus manticae quod in tergo [illegible]

Catullianus versus significans nos nostra [illegible] vitia non videre, quum aliena curiose [illegible] spiciamus.

Proverbium natum est ex apologo [illegible] sopico, singulos mortales binas habe[illegible] hoc est peras, alteram ante pectus, alter[illegible] pulis tergoque propendentem, quarum [illegible] aliena vitia immittamus, in posterior[illegible] Persius:

Ut nemo in sese tentat descendere, [illegible]
Sed praecedenti spectatur mantica [illegible].

Horatius:

Respicere ignoto discet pendentem [illegible].

Sanctus Hieronymus: «Sed ille est [illegible] amicos reprehensio, si, nostra opera non [illegible] aliorum, iuxta Persium, manticam [illegible]

. . . . . *Peragit tranquilla potestas,*
Quod violenta nequit, mandataque [illegible]
Imperiosa quies. . . . . .

lusciniolam et carduelem? Profecto territorium hoc amoenissimum est.

PH. — Quod spectaculum potest esse huic par? Mirifice his omnibus redintegrantur animi. O pratum miro artificio vestitum!

CA. — Nempe ab admirablli artifice.

PH. — Quam suavem odorem spirat!

CA. — Huc, huc; ad sinistram flectito, ut evites coenum tenacissimum, in quo graduarius tuus statim unguem amittet. Quam contrarius hic campus suo vicino, obsitus situ, squalidus, cariosus, horrens petris et spinis armatus!

PH. — Nonne vides esse agrum ruderatum ex villae ruinis? Et alioqui frumentarius est.

PH. — Quaeso, cantilla versus aliquot, ut soles.

CA. — Placet.

Felix ille animi divisque simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco,
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus.
Sed tacitos sinit ire dies, et paupere cultu
Exigit innocuae tranquilla silentia vitae.

PH. — Versus facetissimos et gravissimos! Cuius, quaeso, sunt?

CA. — Non agnosti?

PH. — Non.

CA. — Angeli Politiani.

PH. — Vetustiores putavi, et habent gratiam antiquitatis. — Suspicor nos deerrasse.

CA. — Heus! Bone vir, qua itur Tibur?

RUSTICUS. — Aberrastis. Obvertite equos ad bivium illud et tenete viam, quam udat fluvius; ea vos non sinet falli; recta est et simplex usque ad vetustam quercum; inde ad manum hanc vos praecipitatote.

CA. — Habemus gratiam.

RUST. — Bene ambulato. Ducat vos Deus.

CA. — Malim currere, quam sic ab equo isto concuti.

PH. — Tanto coenabis avidius.

CA. — Immo vero non potero coenare, delassatus et confractus toto corpore; citius quaeram de lecto, quam de mensa.

PH. — Sede coniunctis cruribus, non divaricatis: minus senties laborem.

CA. — Hoc est foeminarum. Facerem, nisi meturem risum et sannas praetereuntium.

PH. — Siste parumper, Philippe, dum hic faber ferrarius calcearit asturconem tuum, cui excussa est solea dextri pedis.

CA. — Ah! Praeter spem venit occasio corpori meo requiem aliquam recipiendi!

Nullum animal morosius, nullum maiori arte tractandum, quam homo.

SENECA.

ACTA PONTIFICIA

SSmi. D. N. Pii PP. X epistola ad rr. pp. Pacificum Monza, Victorem Mariam Sottaz, Pacificum a Seiano, Trium familiarum Primi Ordinis Ministros Generales.

DE TERTIO FRANCISCALIUM ORDINE.

Dilecti filii, salutem et apostolicam benedictionem. — Tertium Franciscalium Ordinem, quem saecularem vocant, toto terrarum orbe diffusum, sodalium non solum numero sed etiam industria florere, certissimo argumento sunt et multiplices de rebus Ordinis commentarii, et crebrae ad loca sacerrima peregrinationes, et frequens celebratio conventuum, e quibus eum commemorare libet, qui in hac alma Urbe Nostra nuper est habitus. Haec sane laetabilia sunt, Nobisque dant causam gratulandi vobis, dilecti filii, quibus sodales Tertiarii magistris et ducibus utuntur. Sed tamen non vos celabimus de timore quodam in quo Nos iam dudum ob nonnulla indicia sumus, ne, per speciem melius merendi de humana societate, studium parum sapiens rerum novarum sese in Tertiariorum Ordinem alicubi insinuet, eumque sensim ab instituto suo, quale Franciscus sanctissimus voluit esse, detorqueat. Itaque, ut de re tam gravi Nostra vobiscum consilia communicemus, vos, dilecti filii, paulo fusius affari hodie constituimus.

Primum omnium, opus esse ducimus, dilecti filii, magis ac magis declarare vulgo, quid ex voluntate Patris legiferi sit Ordo Tertius, quid tamquam finem ille spectet; atque ostendere non hunc ab aliis duobus natura differre, sed eo tantum quod propria quadam ratione ad idem propositum contendit. Etenim, ut ait decessor Noster fel. rec. Leo XIII, « in curandis Iesu Christi praeceptis « Instituta Franciscalia tota sunt posita; neque « enim quicquam spectavit aliud Auctor sanctis« simus, quam ut in iis, velut in quadam palaestra, « diligentius vita christiana exerceretur. Profecto « Ordines Franciscales duo priores magnarum vir« tutum informati disciplinis, perfectius quiddam « diviniusque persequuntur: sed paucorum sunt, « nempe eorum, quibus Dei munere concessum est « ad evangelicorum consiliorum sanctitatem sin« gulari quadam alacritate contendere. Verum « Tertius Ordo natus aptus est multitudini, et quan« tum possit ad mores iustos, integros, religiosos, « superiorum temporum monumenta et res ipsa « declarant ». (Const. *Misericors Dei Filius*). Ceterum ipse Assisiensis Patriarcha, cum Tertium Ordinem appellatione *Fratrum de Poenitentia* distinxit, satis aperte docuit illa duo esse Tertiariorum propria: fraternam inter se concordiam et studium poenitentiae.

[illegible] re-

[illegible] — Nihil malumus, dic [illegible] silenti, [illegible]

[illegible]

Ph. — [illegible] quae videmus extra urbem?

Pu. — [illegible]

Ph. — [illegible] lignea aedificata aliqua.

[illegible]

Ph. — Nec est opus.

[illegible] exercitationem! [illegible] ad [illegible], et effundet te [illegible] [illegible] est magis via, [illegible] Sed [illegible] quidquid ornatu.

[illegible] — Paratum est: conscende. — Ah! quid [illegible] posui priorem in stapeda?

[illegible] — [illegible]

Pu. — Sinistrum; [illegible] manu [illegible] hanc virgulam, quae erit pro [illegible]

Ph. — Non indigeo: calcanea erunt mihi pro calcaribus.

[illegible] — [illegible] Iubellium Tauream illum Campanum conspicitis, aut qui cum eo est congressus!

Ph. — Apage historias et iocos. Ubi reliqui?

Ca. — [illegible] O equum molestissimum succussatorem! Qui mihi omnia contuderit, priusquam perveniamus in oppidum.

(1) Ex latinis colloquiis Ludovici Vivis. — Passim retractavit nostrisque diebus aptavit I. F.

Ph. — Quid malum est [illegible] quidnam [illegible] ut puto. Nec mihi [illegible] nec [illegible] videtur, sed [illegible] et [illegible], aut dossuarium. [illegible] passim offensat! Vel in chartam [illegible] culmum impinget!

Ca. — Quid tu de eo [illegible]? [illegible] Sed garrias quae voles. Videte [illegible] qualis est, me vehet, aut ego illum.

Pu. — Unguem habet [illegible]

Ph. — Quid agitis vos? [illegible] [illegible]?

Ca. — [illegible]

[illegible]

[illegible] pureum; ea est taberna diversoria, [illegible] [illegible] Gr[illegible] porta Tibure.

Ca. — Qua egrediamur?

Ph. — Simplici via et directa.

Ca. — Immo teneamus hanc semitam: iucunda est et placida.

Ph. — Minime vero: nihil commodius [illegible] quam via regia; nam transversis [illegible] [illegible]; praesertim quod trames ille, [illegible] [illegible] est valde sinuosus et ambagiosus.

Ca. — At ubi sunt Claudius et [illegible]

Pu. — Auriga iratus, quod [illegible] stulaverit accipiat, duxit eos via salebrosa [illegible] dum magna nititur vi rotas in alto [illegible] tes extrahere, temonem et [illegible] canthi revulsi sunt cum clavis, et [illegible] flaminaverat imprudens, bili excaecatus [illegible] reficit, vectores diris devovens [illegible] aurigariae arti profecto benedicens!

Ph. — Quae capiti illius sint!

Pu. — Puto eos, cisio relicto, [illegible] sarracum, quod sine onere habet iter [illegible]

Ph. — Coniicio quid futurum [illegible] nient illi Tibur ante serum diei.

Ca. — Quid tum? Sumemus diem [illegible] totum ad reficiendum animum. — [illegible] hic leniter labitur; aquae plane [illegible] scrupos aureos: quam iucundum [illegible]

stere ut sodales evangelicae perfectionis praecepta in cotidianum usum ipsi deducant, et christianae vitae exemplar ceteris ad imitandum proponant. Consequens est, ut Tertiariorum sodalicia, qua talia, se civilibus aut mere oeconomicis rationibus immiscere omnino non debeant; si faciant, rem ab instituto suo quam maxime alienam et voluntati Nostrae contrariam se facere sciant. Verumtamen Tertiarii de re christiana merebuntur optime, si singuli, dato catholicis societatibus nomine, persequi id quod quaeque sibi habet peculiare propositum, contendant; nec vero prohibentur quin in actione etiam sociali, qualis huic Apostolicae Sedi probatur elaborent: at cavendum, ne Ordo ipse Tertius in earum societatum regiones invadat, neve finem earumdem proprium, faciat suum. Si quis autem e Tertiariis, cum pietatis tum beneficentiae causa, aliam quamlibet condat novam societatem, hanc volumus episcopo plene subesse, et ab eo gubernari quem episcopus probaverit, etiamsi Ordinis Tertii praesides aliquo pacto condendae Societatis auctores fuerint.

Ad sodalicierum conventus quod spectat, certos iis constituere fines oportet, quos, dilecti filii, praeterire quemquam ne patiamini. Itaque haec capita sancte custodiantur:

I. — Religiosi dumtaxat ex Ordine Primo coetus seu conventus sodalium Ordinis Tertii cogant iisdemque praesideant: si sodales a *districtu* coëant, coenobii custos seu *Guardianus;* si e provinciis, provincialis minister; si e pluribus provinciis, Ordinis Minister Generalis. Qui iure praesint, eorum est de rebus in disputationem deducendis libellos conficere, diribere; nemini autem de aliqua re dicendi ius esto, nisi rogationem praesidi ante subiecerit, ab eoque copiam fandi impetraverit.

II. — Disceptare cuivis ne liceat, nisi de iis quae Ordinis Tertii naturae, proposito, legibusque ac datis per Romanos Pontifices de hac eadem re praescriptionibus congruant; quaestiones vero de re mere oeconomica et sociali in posterum submoveantur.

III. — Quum Franciscalis Ordo id habeat veluti proprium ac singulare ut Iesu Christi Vicario arctissime adhaereat, Tertiarii suae in Romanum Pontificem ac secundo in Ordinis Generales Ministros studiosae observantiae significationem, coetum ineuntes, solemniter edere ne omittant.

IV. — Coetuum seu conventuum acta, nisi de Ministri Generalis Ordinis consensu, ne vulgentur. Sicubi vero tres Franciscalis Ordinis Ministri Generales conventui intersint, huic simul praesideant, quippe sunt dignitate et pôtestate pares; actaque ne edantur, ante quam communis eorumdem adprobatio accesserit.

Haec, pro benevolentia qua Ordinem Tertium complectimur, ediximus; futurum vero confidimus, ut Tertiarii omnes, quotquot curae vestrae sunt per orbem catholicum commissi, seraphici Patris vestigia persequi sommopere nitantur. Quod ut secundum vota succedat, vobis, dilecti filii, et Franciscalium Ordini universo apostolicam benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae apud sanctum Petrum die VIII mensis Septembris, in festo Mariae Sanctissimae nascentis, anno MCMXII, Pontificatus Nostri decimo.

PIUS PP. X.

DIARIUM VATICANUM

(Mense Octobri MCMXII).

Coram SSmo. admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Sassoli de Bianchi, Comes; Lancellotti, Urbanus Princeps; Hector Cagnacci, Comes, eiusque familia; Lostia de S. Sophia, Comitissa; Ioseph Della Torre, Comes, Popularis Coetus inter Italos Catholicos Praeses nuper renunciatus; D'Erp, Dynasta, Legatus extraordinarius atque Administer cum omni potestate Belgicae civitatis apud Apostolicam Sedem; Nicolaus Rezzara, Eques torquatus; Ioanna Liechtenstein, Princeps foemina; De Norfolk, Dux; Stolberg, Comitissa; Ioannes Acquaderni, Comes; Ioannes Schönburg-Hartenstein, Legatus extraordinarius atque Administer cum omni potestate Austrorum et Hungarorum Imperii apud Apostolicam Sedem; Elisabeth Palffy, Comitissa; Ranierus Callori de Vignale, Comes; Stanislaus Medolago Albani, Comes; De Montgermont, Comes; Anglorum peregrinorum manus.

Pontificiae electiones.

Nominationes Episcoporum. — Brevibus apostolicis nominati sunt: Episcopus Rockhamptonensis in Australia r. d. Ioseph Shiel; episcopus tit. Elaenae et Vicarius Apostolicus Kiam-si orientalis in Sinis r. d. Ioannes Ludovicus Clerc-Renaud, e Congregatione Missionum; episcopus tit. Tanagrensis et Vicarius Apostolicus novi Vicariatus Marianensis et Carolinensis r. p. Salvator a Wieden, in saeculo Petrus Walleser, presbyter Ordinis Fr. Minorum Capulatorum.
— R. p. d. Hector Iraenaeus Sevin, episcopus Catalaunen. ad metropolitanam sedem Lugdunensem promovetur.

ANNALES

Pax inter Italos atque Turcas composita.

Pacis inter Italos atque Turcas componendae voces cautae primum, deinde magis in dies apertae, Idibus tandem Octobribus re sollemniter confirmatae sunt. Legati utrinque, quibus omnia consilia de pacis conditionibus concredita fuerant, Ouchy, Helvetico in oppido, foedus subsignarunt, cuius haec summa; Turcarum Caesar per *firmanum,* prouti

Quod autem ad primum attinet, nullo quidem tempore Romanorum Pontificum decessorum Nostrorum curae cogitationesque desideratae sunt in eo ut Tertiarii Franciscales, animorum coniunctione [illegible] Patris caritatem referentes, unum veluti corpus omnes efficerent. Nos item Apostolicis Litteris *Septimo iam pleno saeculo*, religiosos Ordinis prioris cohortati sumus, meminissent fraterna se caritate inflammatos esse oportere. Quam quidem docet esse tantam, ut in Tertium quoque Ordinem [illegible]. Eam ceterum caritatem non modo inter [illegible] unius eiusdemque sodalitatis vigere [illegible] sed etiam inter sodalitates Tertiariorum; [illegible] vero [illegible] cuiuslibet religiosorum [illegible] Ordinis Tertii sodalicia amico [illegible] iuvat hoc loco ea [illegible] xvii decembris anno [illegible] Urbanos scripsimus: « Quum [illegible] vires disiunctis efficaciores esse [illegible], curare licet quam studiose ca[illegible] in unum conglobetur, ut [illegible] proposita consequant. Ergo ad re[illegible], oportet omnes boni [illegible] Patriarchae [illegible] sapere ac vivere [illegible] fidem moresque in [illegible]. Ergo hanc vi[illegible] itinere habemus, ea [illegible] ne dilueatur disciplina, [illegible] quam inter sodalitates inter[illegible] rectores mo[illegible] pertinet, ut eiusdem decessoris [illegible] est commendationis [illegible] *poenitentiae* induerint, [illegible] Auctoris sui ad [illegible] [illegible] (l. c.). Etenim hoc ma[illegible] Deus, teste Bonaventura, [illegible] praedicaret, atque homines [illegible] huius saeculi ad Crucifixi amorem tra[illegible], [illegible] Iesu semper [illegible] corpore circumferens, quum admirabile ubi[illegible] et studium Crucis excitasset, [illegible] quemadmodum multitudini [illegible] satisfaceret simulque eam [illegible] communis vitae fines contineret. Ita Tertius [illegible] Ordo conditus est; qui quidem mirifice salu[illegible] Ecclesiae tum Civitati tandem fuit, [illegible] activam illam poenitentiae formam religiosis [illegible]. Quare non est dubium, quin similes semper fructus sit laturus, si eam ipsam formam [illegible] modo in posterum retineat.

[illegible] vero, ad utramque assequendam rem quam diximus, egregie comparatae sunt leges huius Ordinis; quibus propterea sancta esse Tertiariorum obtemperatio debet. — Ante omnia de [illegible] cooptandis cavetur ut sincerae sint fidei [illegible] erga Ecclesiam Romanam Sedemque Apostolicam obsequii, ad exemplum Francisci Patris, cuius fidem Nicolaus IV decessor Noster, in Constitutione *Super montem*, amplissimis laudibus honestavit. Et ne ea in periculo sit virtus, praecipitur, a legendis libris diariisque perniciosis se abstineant; quae vero scripta religionem tuentur, ea non modo lectitent, sed spargenda in vulgus disseminandaque curent; ad haec, quantum fieri poterit, Sacris in parochiali suo quisque templo adsint et [illegible] operam navent in adolescentulis rudioribusque hominibus ad christianam doctrinam instituendis. Mores deinde suos ita componere debeat, ut [illegible] lutissimam christianae vitae rationem sequi videatur. Ergo studeant, delicato cultu, [illegible], scenicis ludis procacioribus abdicatis, tum frequenter se poenitentia expiari et ad divinum [illegible] accedere, tum familiae ac civibus exemplo [illegible], [illegible] etiam a vitiis ad frugem bonam errantes [illegible]. Sed illud in primis Tertiarios meminisse [illegible], hoc se nomine minus fore dignos, nisi [illegible] Deum proximosque inflammentur, et, qui [illegible]phicus Patriarcha mirum in modum [illegible] stitit, eamdem, velut Ordinis sui [illegible] ferant. Quoniam vero *probatio dilectionis [illegible] est operis*, hac adstringuntur lege ut [illegible] omnem sodalibus alienisque praestent, [illegible]dasque discordias sedulo curent; aegrotos [illegible]; tenuiores, collata stipe, sublevent; omnia [illegible] opera, quae *misericordiae* vocantur, [illegible]deant.

Quum autem penes religiosos Primi Ordinis sit Ordinis Tertii gubernatio, ii sodalitatibus [illegible] sides seu visitatores eligantur qui [illegible] solitudine sancte versati, et Auctorem [illegible] imitentur, ut virtutibus, quibus [illegible] possint Tertiarios sodales imbuere. Verum [illegible] tanta acerbitate temporum, quum [illegible]dum est ne quid Ordini priori calamitatis [illegible]deat, si Ordinem Tertium volumus [illegible] columem, nihil videtur opportunius [illegible] dalitates eiusmodi non modo apud Primi Ordinis coenobia, sed apud alia etiam templa, [illegible] praesertim, constituantur, earum [illegible] episcoporum consilio, curionibus ipsis [illegible] nisi aliud locorum ratio suadeat, salvo [illegible] iure et officio praelatorum Ordinis Primi; [illegible] profecto Tertii Ordinis naturae non [illegible], quin immo eidem aptum omnino est et [illegible]neum. Eo ipso enim validiori auxilio [illegible] in procuranda hominum salute sodales fore, [illegible] non videt.

Itaque ex iis quae dicta sunt, [illegible] arbitramur, Tertii Ordinis institutum in hoc [illegible]

MDCCCXXIX; ob eius opera ad pacem inter omnes gentes procurandam Nobelio praemio honestatus fuerat an. MDCCCCIX.

— d. VIII Cambridge in urbe, septuaginta et septem annos natus, cursum vitae absolvit Gualterius Skeat, anglicae philologiae doctor insignis.

— d. IX Romae, in Capitolio, tertius internationalis archaeologiae conventus inauguratur.

— d. XI in insula Fionia statua Christiani IX ponitur, in qua Danorum ille rex equo insidens effingitur.

— d. XIV in fodinis ad Northill, incendium exoritur, in quo cunicularii nonaginta crudeli fato occumbunt.

— d. XV Millwaukee in urbe Civitatum Foederatarum Americae Septemtrionalis, vita Rooseveltii illius, earumdem civitatum quondam praesidis, scelesta insani cuiusdam manu petitur. Quamquam manuballistulae pila vulneratus Rooseveltius orationem per integram horam productam populo, ea die illic congregato, habet.

— d. XVI Romae ad pontem Milvium, quo in loco fertur XVI ante saecula celeberrima illa pugna pugnata inter Constantinum et Maxentium, primarius lapis novae basilicae in rei memoriam erigendae imponitur.

— d. XVII atrae procellae Cebu insulam subvertunt, magna cum ipsorum incolarum caede.

— d. XXIII inter Smyrnensem et Adanam urbem in ferreis axibus constrata via curruum series militibus onustorum in alteram occursat mortemque hominibus ducentis, ac vulnera trecentis et ultra apportat.

— d. XXV Surrenti repentino morbo corripitur Maria Gabriel e Bavarica gente princeps foemina, uxor Ruperti principis, haud dubii regni heredis.

— d. XXVIII Romae, in Apostolicis aedibus Lateranis, adstante Purpuratorum Patrum Senatu Legatisque omnium Civitatum apud Apostolicam Sedem, decimasexta centenaria dies ex quo Constantinus Imperator, cognomine Magnus, instinctu Divinitatis, triumphum de Maxentio aemulo reportavit, sollemni ritu commemoratur.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI

Sociorum et lectorum in mentem revocamus, libros recens editos atque ad nos missos, ut in Voce Urbis *eorum notitia detur, neque hoc ipso a nobis commendari, neque apud administratorem nostrum, nisi contra aperte declaretur, venumdari. Si quis alterum eorum sibi cupiat, petat necesse est ab editore, quem semper indicamus.*

Card. ALFONSO CAPECELATRO. *La famiglia cristiana. — La civiltà cristiana.* — Romae, edid. Desclée et Soc., 1912. (Ven. lib. 0,60).

Mons. DEMIMUID. *La Beata Margherita Maria Alacoque.* — Traduzione dal Francese. — Indidem. (Ven. lib. 2).

I. A. CHOLLET. *L'ascetica modernista.* — Indidem. (Ven. lib. 0,60).

— *Almanacco illustrato delle famiglie cattoliche per l'anno di grazia 1913.* — Indidem. (Ven. lib. 0,50).

AENIGMATA

I.

Fida ancilla vocor, dotem hanc, mea gloria, iactat;
Quae mihi concredunt pignora, servo statim.
Ut bene defendam, ingenium et pupilla laborat,
Hinc sociam dominus me facit ipse suam.
Illa ubi detineor sedes, ubi laeta morabor,
Est labyrinthaeis nexibus atra domus.
Per varias agitata vias tunc sede quiesco,
Quaesitum finem quum mea vota tenent.
Limina nec larium domino calcare licebit;
Quos ego sollicito, protero mota pede.
Me comitem recipit: quum plantas aedibus infert,
Ille tamen cedit, dum tero prima lares.
Invito factore meo, modo foemina dicar,
Masculeum corpus struxerit ille licet.
Mas mihi sit quamvis, illo non gaudeo, sexus;
Foemina namque fui, foemina semper ero.

AUG. EPIRO.

II.

Gaudet *posterior* partem resonare *priorem*.
Trans montes *totum* laeta per arva fluit.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Doctorem IOSEPHUM FORNARI, Commentarii moderatorem *(Roma, via del Governo Vecchio, 96)* miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

FABULAE SELECTAE
IOANNIS LA FONTAINE
LATINE CONVERSAE
A FRANCISCO XAV. REUSS.

Aenigmata an. XV, n. VIII proposita his respondent:

(1) **Superior lupus; inferior agnus.**

(2) **Fur-fur.**

Ea rite soluta miserunt:

Ad. Kozlowski, *Petricovia.* — **Alois. Cappelli,** *Senis.* — **Petrus Tergestinus - Rich. Müller,** *Berolino.* — **Iac. Gomez,** *Caesaraugusta.* — **Claudius Lucensis — Alex. Pintauro; Vinc. Starace,** *Neapoli.* — **P. Prado,** *Venetiis.* — **St. Pini; F. Arnori,** *Mediolano.* — **Lud. Goux,** *Bituricis.* — **Paulinus a S. Iosepho,** *Barcinone.* — **Frid. Horwath,** *Vindobona.* — **F. X. M.,** *Drepano.* — **Alb. Kain,** *Lublino.* — **F. Wawer,** *Marianopoli.* — **Alb. Perraud,** *Parisiis.* — **A. Bounin,** *Aureliano.* — **Rich. Brondel,** *Brugis.* — **Lud. Dubois,** *Massilia.* — **Georg. Archambeault,** *Quebeco.* — **Eug. Dolmar,** *Neo-Eboraco.* — **Iac. Menendez,** *Madrito.* — **Fr. Salvatore,** *Syracusis.* — **I. Ortiz,** *Morelia.* — **E. Burg.** *Monachio.* — **Nic. Endrigi,** *Salisburgo.* — **R. Richi,** *Traianopoli.* — **I. Martins,** *Philadelphia.* — **F. Ricci.** *Florentia.* **Leon. Feher,** *Chicagini.* — **F. X. Ghion,** *Ostunio.*

Sortitus est praemium:

RICHARDUS BRONDEL,

ad quem missum est opus, cui titulus:

POETARUM LATINORUM EGLOGAE
(Edidit BRANDT).

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus

ROMAE, ex officina *Societatis Editricis Romanae*.

vulgo dictitant, declarans se Libycorum populorum iura defendere ulterius nequire, populos ipsos a quovis Turcarum imperio solvet; ad Mahumetanae religionis tutelam pontifex, cui sacerdotes subiecti erunt, eligetur, ad commerciorum consul; copiae quaevis Turcicae a Libya reducentur. Italia contra, iuxta suam de Libyae adnexione legem, imperii iura in illa civitate nullo impedimento exercebit, atque redituum, huc usque Turcarum, pretium quotannis solvet; Turcicas insulas a re in bello occupatas, debitis incolumitatis cautionibus pro civibus, omnibusque e Libyco territorio Turcarum militibus profectis, restituet.

Huiusmodi foedus, quod Lousonnae nomen accepit, a plerisque tum Europae tum ceterarum [illegible] nationum dum scribimus, recognitum est, [illegible] per integrum annum inter Italos atque [illegible] protractum, sic, Deo adiuvante, est absolutum.

***

[illegible]

[illegible] vero novissimum a Balkanicis gentibus [illegible] ortum, multoque id maximum; neque [illegible] quam intulerunt. [illegible] Macedoniam eius causam fuisse; de cuius [illegible] Turcae numquam steterunt, iisque [illegible] per vertus renovatis, Balkanici alii [illegible] habere re declararunt, [illegible] tanto ardore sumentes, ut orbis universi admirationem procul dubio excitaverint. Primus [illegible] Montis rex in bellum descendit [illegible] tendens, ad quam urbem, Tarabosch [illegible] obsidione [illegible] victor iam accessit; [illegible] trifariam copiis, ad septemtriones [illegible], Sienica, Prisrend ac Plevlge occupatis, Turcica agmina hinc Mitrovitza, inde Monastir [illegible] recipere cogentes; ad meridiem a Vranje ad Usküb pervenerunt. Pristina quoque atque Kumanovo, acriter defensa, potiti sunt, ac per Sophiam aliud agmen Adrianopolim miserunt, quo cum Bulgaris sese coniungat.

Qui quidem ad Kir Kilisse usque hostibus profligatis, claustra revellerunt, quibus Turcae eos ad Thraciam vergere studebant, atque post proelium atrocissimum per quinquaginta horas pugnatum Lule Burgas tenuerunt, Adrianopolim circumsidere conantes eamque ad deditionem impellere. Graeci denique ad Salonicum adventant, nonnullis Turcarum insulis, inter quas Imbrum ac Tenedum, in suam dicionem redactis.

Huiusmodi eventus non certe *statum quo*, a ceteris Europae nationibus tanto studio procuratum, in posterum servabit. Faxit Deus ne res ita impediantur atque contorqueantur, ut tantum incendium ultra Balkanicae regionis fines proferatur!

***

Mauritanae res.

Pactionibus tandem inter Galliam et Hispaniam circa Mauritanum imperium firmatis, sperandum est fore tandem ut Mauritanae res in melius componantur. Mulay Yussuf *sultanus*, Gallico chiliarca Gauraud comitante, petiit Mequinen. El Hiba vero, licet Marrakesch repulsus, ab armis nondum recedit.

PUBLICI PER ORBEM COETUS
legibus ferendis

In **Anglia** disceptatio de lege ad certa sua iura et leges Hiberniae concedenda perdurat: Hibernici senatus constitutio a gubernio proposita [illegible]tata est.

In **Austria** rationes acceptorum et expensarum de exteris negotiis ratae a «Delegationibus» habitae.

In **Bavaria** gubernio fines lege positi circa exercitus bellicam conscriptionem.

In **Borussia** leges de interna navigatione agitantur. Erffa, dynastae, publici coetus praeside vita functo, Schwerin Comes suffectus.

In **Dania** regali oratione popularis coetus sessionis resumptae.

In **Hungaria** ne milites popularium legatorum aulam nunquam in posterum invadant, ordinis custodes inter ipsos legatos eligendos constituti.

In **Norvegia** comitia recens habita «radicalium» quam dictitant parti faborabilia cesserunt.

PER ORBEM

Die I mens. Septembris MCMXII, sexagesimum octavum annum agens, Romae obit Iosephus Petacci, Summi Pontifici archiater.

— d. II apud Hirsowa in Danuvio flumine bellica navicula, Braila ex portu profecta, in Hungaricam vectoriam navem *Szechenyi Istvan* offendit ac mergitur. Navarchae novem inter fluctus mortem inveniunt.

— d. IV similia subaqueo Anglico lintri, cum cursum cum vectoria navi *American*, contingunt: nautae quatuordecim vitam misere amittunt.

— d. VI opifices ferriviis addicti per [illegible] niam omnem ad labores suos, per multos dies desertos, tandem redeunt.

— d. VII Lucernae, quam urbem petierat ut inde Genevam ad internationalem coetum de pace fovenda se conferret, Augustus Bernaert, inter civiles Belgarum viros praeclarus, brevi morbo absumitur. Natus erat Ostendae d. XXVI mens. [illegible]

AD ROMAM

ACTIO DRAMATICA

versibus plautinis composita et in tres actus distributa.

1. Venit nunc Romam!
4. Sed hostili spiritu?
2. E contra dicunt animo mitissimo.
Magni Constantii Constantinus filius,
Patris virtutem superavit bellicam,
Romam qui cunctis laborantem cladibus
In [illegible] vindicare posuit.
[illegible] iam victoriis
Ad [illegible] congessit strenuus,
[illegible] prostratis.
[illegible] sed Christi Numinis discipulus,
Patris consilium meditatus tamen,
Novam qui legem sequebatur sedulus,
[illegible] cum hostibus prudenter conferens,
Qui legem Christi quaeritabant insequi,
[illegible] pugnarunt perperam,
Et [illegible] Pater claruit victoriis.
[illegible] christianorum Deum!
[illegible], sed christianus moribus,
[illegible]
[illegible] quaesit, magnis itineribus.
1. Verum narras?
3. Nunc praeliorum ludicra...
1. Nugas garris! Dic potius victorias!
2. Hic illic vero [illegible]
1. In pugna levi,
Modo et pugnarunt industria velites.
2. [illegible] superbiam potest quis Maxentii,
[illegible] furorem tolerare sanguinis?
1. [illegible] nos qui Christi dicimur discipuli?
4. Deo supersunt vota nunc profundere,
Ut ille vincat, currat huc celerrime...
3. Sed adsunt milites!
1. Latrones potius!
1. Tace, [illegible]! Prudens! Sunt et voracissimi! *(Colloquentes inter se recedunt. Tunc duo milites progrediuntur* Vitulus *et* Velox*).*

SCENA II.

VITULUS et VELOX.

VITULUS.

Datur mihi munus grave et non commodum.

VELOX.

Quod?

VITULUS.

Audi. Dux noster nuper imposuit,
Ut audiam quidquid Romani dicerent,
Eique verbum ad verbum diligens feram.
Res est odiosa! Dicam molossicam.

VELOX.

Quid est? Placet sic ipsi modo et sufficit!

VITULUS.

Per urbem currunt cives nunc liberius,
Loquuntur secum passim confidentius;
Eorum latus urgemus nos undique,
Velut solet velitans aestivo tempore
Asilus, oestrus inhaerere vitalis....,
Et quidquid dixerint, adrectis auribus,
Notamus, scribimus, ferentes ordine
Duci, qui postea refert Maxentio.
Est cui placet, mihi sed unquam militi.
Reliqui patriam, dulcem Germaniam,
Eique servio servitutem impiger...,
Bonus sed miles, non delator subdolus.

VELOX.

Sed cur?

VITULUS.

Gerit sic, opinor, se Maxentius,
Timet quod miser valde ne quis audeat,
Eum quantocius de solio pellere.
Scis quam Romani saepius pellunt principes.

VELOX.

Erat gravis si pater, filius gravior!
Iugum sibi volunt de colle eripere,
Solent ut usque milites..... Nunc gladiis
Confossum Caesarem dederunt flumini,
Vel inter epulas... Hic novit optime
Aquae quas navigat quam sint dulces.
Timet!

VITULUS.

Sic implet carceres!

VELOX.

Et vincula
Deficiunt! Tot trudit in custodiam.

VITULUS.

Novam sentimus ipsi nos formidinem...
Enim insurgunt multae de provinciis
Iugum spernentes, clamitantes alacres...
Suum Constantinum Caesarem Galliae,
Qui claret meritis, pollet victoriis.

VELOX.

Sic urbes multae, quas adpellant noricas,
Sequuntur Brixiae, Mediolani specimen;
Is Urbem magnis tendit itineribus..

(Ad proximum numerum).

I. B. FRA[illegible]